

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق مالکیت فکری

عنوان پایان نامه:

تحلیل حقوقی وصیت اموال فکری در ایران

استاد راهنما:

دکتر سید حسن شبیری زنجانی

استاد مشاور:

دکتر مهدی حسن زاده

دانشجو:

غلامرضا اردستانی

بهار ۱۳۹۲

تقدیم به:

بہسرم،

و فرزند انم

تقدیر و تشکر

سپاس بیکران مختص ذات ربوبی است که بر این بنده‌ی درمانده خویش منت نهاد تا توفیق قدم نهادن در مسیر علم و دانش را داشته باشد.

حمد و ثنای مخصوص ذات باریتعالی است و از این بابت که که لطف او شامل این بنده حقیر بود تا پس از سختی‌ها و مررات‌های فراوان بتوانم این نوشتار را به پایان برسانم او را شکر گزارم و با درود بر پیامبر خاتم، حضرت ختمی مرتبت و خاندان پاکش .

از محضر اساتید بزرگوار راهنما و مشاور سروران گرامی جنابان آقایان دکتر سید حسن شبیری زنجانی و دکتر مهدی حسن زاده تشکر صمیمانه داشته و سلامتی و طول عمر باعزت همراه توفیق در عرصه علم و تقوا را برای ایشان از درگاه ایزد منان خواستارم.

از خانواده عزیز خود که با کمال متانت و صبر پیوسته پشتیبانم در جهاد در راه علم بودند تقدیر و تشکر ویژه دارم. و از درگاه باریتعالی آرزوی موفقیت در همه عرصه‌ها را برای ایشان دارم.

چکیده

یکی از اعمال حقوقی که هر شخص به طور ارادی می تواند انجام دهد وصیت می باشد. وصیت به دو نوع وصیت تملیکی و وصیت عهدی تقسیم می گردد. با توجه به این که وصیت عهدی بحث از تعهد وصی به انجام عملی را می نماید به موضوع پژوهش حاضر مرتبط نمی باشد لذا به آن به طور گذرا پرداخته ولی با در نظر گرفتن این مطلب که بحث اصلی ما در این پژوهش وصیت تملیکی است به طور خاص به آن می پردازیم. هدف از وصیت تملیکی انتقال مالکیت موصی به؛ بعد از فوت موصی، به موصی له می باشد و مورد وصیت می تواند علاوه بر اموال مادی، اموال جدیدی را هم در بر بگیرد. با توجه به پیشرفت علم و دانش و به وجود آمدن اموال جدید از مواردی که می توان نام برد اموال فکری است که این اموال زیر مجموعه حقوق مالکیت فکری می باشند. با توجه به اهمیت و گسترش روزافزون این نوع اموال، امروزه اینکه آیا این اموال قابلیت مورد وصیت قرار گرفتن را دارند یا خیر مسئله ای بحث انگیز و مورد مناقشه بین حقوقدانان است. شاید ابتدای امر با توجه به لزوم عین بودن مال مورد وصیت، موقتی و غیرمادی بودن حقوق مالکیت فکری، عدم قابلیت قبض این حقوق و برخی استدلال های دیگر پذیرش وصیت آنها هم از بعد قانون و هم از جنبه شرع که از منابع حقوق ایران می باشند، قابل قبول نباشد، سعی ما در این پایان نامه بر این بوده است که با بررسی تحلیلی موضوع وصیت در حقوق ایران به این نتیجه برسیم که عینیت مال مورد وصیت نه تنها مبتنی بر کتاب یا سنت نمی باشد بلکه حداقل در حال حاضر، پایه های منطقی غیر قابل توجیه دارد. حقوق مالکیت فکری مثل هر مال دیگری به تناسب ویژگی های خود قابل قبض و اقباض هستند و می توانند برای تمام مدتی که قانون اعلام نموده از سوی مالک آنها، مورد وصیت قرار بگیرند.

کلمات کلیدی:

وصیت، حقوق مالکیت فکری، اموال فکری، عین، قبض، مالیت، حق، قابلیت تقسیم، ملک.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۱	۱- معرفی و تبیین موضوع.....
۲	۲- پیشینه ی تحقیق.....
۳	۳- ضرورت انجام تحقیق.....
۳	۴- اهداف تحقیق.....
۳	۵- سوالات تحقیق.....
۳	۶- فرضیه های تحقیق.....
۴	۷- روش تحقیق.....
۴	۸- محدودیت ها و مشکلات تحقیق.....
۵	۹- ساماندهی تحقیق.....
۶	فصل اول: کلیات.....
۷	مبحث اول- مفاهیم.....
۷	گفتار اول- مفهوم وصیت.....
۷	بند اول - در لغت.....
۸	بند دوم - در اصطلاح.....
۸	الف- در فقه.....
۸	۱- فقه امامیه.....
۸	۱-۱- در قرآن.....
۹	۲-۱- در حدیث پیامبر گرامی اسلام.....
۹	۳-۱- در احادیث ائمه اطهار.....
۱۰	۴-۱- تعریف وصیت توسط فقها امامیه.....
۱۱	۲- فقه عامه.....
۱۱	۱-۲- فقه شافعی.....
۱۱	۲-۲- فقه حنفی.....

۱۲	۲-۳- فقه مالکی
۱۳	۲-۴- فقه حنبلی
۱۳	ب- در حقوق
۱۳	۱- قانون اساسی
۱۴	۲- قانون عادی
۱۴	۲-۱- قانون مدنی
۱۴	۲-۲- قانون امور حسبی
۱۵	۳- اندیشه های حقوقی (دکترین)
۱۶	گفتار دوم- مفهوم حقوق، حق، مالکیت، فکری و حقوق مالکیت فکری
۱۶	بند اول- مفهوم حقوق
۱۷	بند دوم- مفهوم حق
۱۷	الف- در لغت
۱۸	ب- در اصطلاح
۱۸	۱- در قرآن
۱۸	۲- در فقه
۱۹	۳- در حقوق
۲۰	بند سوم- مفهوم مالکیت
۲۰	الف- در لغت
۲۰	ب- در اصطلاح
۲۰	۱- در فقه
۲۱	۲- در حقوق
۲۱	۲-۱- در قانون
۲۱	۲-۲- در نزد حقوق دانان
۲۲	بند چهارم- مفهوم فکری
۲۲	الف- در لغت
۲۲	ب- در اصطلاح
۲۳	بند پنجم- حقوق مالکیت فکری
۲۴	بند ششم- نامگذاری عنوان
۲۴	مبحث دوم- ماهیت حقوق مالکیت فکری
۲۴	گفتار اول- نظریه حقوق دینی

۲۵	گفتار دوم- نظریه حقوق عینی:
۲۶	گفتار سوم- نظریه حقوق فکری
۲۶	گفتار چهارم- نظریه برگزیده
۲۷	مبحث سوم- اوصاف حقوق مالکیت فکری
۲۸	گفتار اول- انواع و ویژگیهای حقوق مالی (اقتصادی)
۲۸	بند اول- انواع حقوق مالی رایج
۲۸	الف - حق نشر و تکثیر
۲۸	ب - حق ترجمه:
۲۹	ج - حق اقتباس ، تلخیص و تبدیل:
۲۹	د - حق عرضه و اجرا:
۲۹	ه - حق استفاده از پاداش و جایزه:
۳۰	بند دوم- ویژگی های حقوق مالی
۳۰	الف- محدودیت زمانی:
۳۲	ب - محدودیت مکانی:
۳۳	ج- قابلیت انتقال:
۳۴	۱- انتقال اختیاری:
۳۵	۲- انتقال قهری:
۳۵	۱-۲- انتقال در زمان حیات مالک:
۳۵	۲-۲- انتقال پس از فوت مالک:
۳۶	۳- استثنائات:
۳۶	۱-۳- نام گذاری نام مبدأ و مشخصات کالا:
۳۶	۲-۳- حق توزیع:
۳۶	۳-۳- حق تعقیب:
۳۷	گفتار دوم: انواع و ویژگیهای حقوق اخلاقی (معنوی)
۳۷	بند اول- انواع حقوق اخلاقی رایج
۳۷	الف - حق افشاء یا انتشار
۳۸	ب - حق حرمت نام و عنوان پدید آورنده
۳۸	ج - حق حرمت اثر
۳۹	بند دوم - ویژگی های حقوق غیر مالی (اخلاقی یا معنوی)
۳۹	الف - عدم محدودیت زمانی

- ب - عدم محدودیت مکانی ۴۰
- ج - غیر قابل اسقاط بودن ۴۰
- د - غیر قابل انتقال بودن ۴۱
- ه - غیر قابل توقیف بودن ۴۲
- گفتار سوم: اوصاف مشترک حقوق مالی و اخلاقی ۴۲
- بند اول - غیر مادی بودن ۴۲
- بند دوم - قابلیت استناد داشتن ۴۳
- بند سوم - انحصاری بودن ۴۳
- مبحث چهارم - اقسام حقوق مالکیت فکری ۴۴
- گفتار اول - حقوق مالکیت ادبی و هنری و اقسام آن ۴۴
- بند اول - اقسام حقوق مالکیت ادبی و هنری ۴۴
- الف - حقوق مالکیت ادبی و هنری (کپی رایت) ۴۴
- ب - مصادیق حقوق مالکیت ادبی و هنری ۴۵
- بند دوم - حقوق مرتبط ۴۷
- الف : مفهوم حقوق مرتبط ۴۷
- ب: مصادیق حقوق مرتبط ۴۸
- ۱- مجریان آثار ادبی و هنری ۴۸
- ۲- تولید کنندگان صفحات صوتی و تصویری صوتی ۴۹
- ۳- مؤسسات رادیو تلویزیونی (بنگاه‌های سخن پراکنی) ۵۰
- بند سوم - حقوق ویژه ۵۱
- الف - بانک‌های اطلاعاتی ۵۲
- ب - برنامه‌های نرم افزاری ۵۳
- ۱- مالکیت ادبی و هنری (کپی رایت) ۵۴
- ۲ - مالکیت صنعتی (حق اختراع) ۵۴
- ۳ - نظام حقوقی ویژه ۵۵
- د - نام دامنه ۵۶
- گفتار دوم - حقوق مالکیت صنعتی و اقسام آن ۵۷
- بند اول - حقوق مالکیت صنعتی ۵۷
- بند دوم - اقسام حقوق مالکیت صنعتی ۵۸
- الف - حق اختراع ۵۸

۵۹	ب- طرح صنعتی.....
۶۰	ج- علامت تجاری.....
۶۱	د- نشانه های جغرافیایی.....
۶۲	ه- اسم تجاری.....
۶۲	و- طرح های ساخت مدارهای یکپارچه.....
۶۳	ز- اسرار تجاری.....
۶۵	فصل دوم:.....
۶۵	تیین و تحلیل موانع وصیت حقوق مالکیت فکری.....
۶۶	مبحث اول- لزوم مالیت موصی به.....
۶۶	گفتار اول- تییین مانع.....
۶۷	گفتار دوم- تحلیل مانع.....
۶۷	بند اول- مال در لغت.....
۶۸	بند دوم- مال در اصطلاح.....
۶۸	الف- در فقه.....
۶۸	۱- فقه امامیه:.....
۶۹	۲- در قانون.....
۶۹	۳- در نزد حقوق دانان.....
۷۱	۴- در عرف.....
۷۱	ب- فقه عامه.....
۷۱	۱- فقه حنفی.....
۷۲	۲- فقه شافعی.....
۷۲	۳- فقه حنبلی:.....
۷۳	۴- فقه مالکی.....
۷۳	گفتار سوم- چالش مالیت اموال فکری.....
۷۴	بند اول- داشتن منفعت مشروع و عقلایی.....
۷۵	بند دوم- قابلیت داد و ستد.....
۷۵	بند سوم- قابلیت اختصاص یافتن.....
۷۵	مبحث دوم- لزوم عینیت موصی به.....
۷۶	گفتار اول- تییین مانع.....
۷۶	گفتار دوم- تحلیل مانع.....

۷۶	بند اول - عین در لغت.....
۷۷	بند دوم - عین در اصطلاح.....
۷۷	الف - عین به معنی مال محسوس و قابل رویت.....
۷۸	ب - عین در مقابل دین و منفعت.....
۷۹	ج - عین به معنای اصل یا اصلی.....
۷۹	گفتار سوم: چالش عین بودن اموال فکری.....
۷۹	دلایل موافقان توسعه دامنه ماده ۳۳۸ قانون مدنی به اموال غیر مادی.....
۸۳	مبحث سوم - لزوم قبض موصی به.....
۸۳	گفتار اول - تبیین مانع.....
۸۳	گفتار دوم - تحلیل مانع.....
۸۳	بند اول - قبض در لغت.....
۸۵	بند دوم - قبض در اصطلاح.....
۸۵	الف - از نظر فقها.....
۸۶	ب - قبض در قانون.....
۸۷	ج - قبض در عرف.....
۸۸	بند سوم - کاربرد قبض در عقود.....
۸۹	الف - عقود عینی.....
۸۹	ب - عقود غیر عینی.....
۸۹	بند چهارم - ماهیت حقوقی وصیت.....
۹۰	گفتار سوم: چالش در قبض اموال فکری.....
۹۰	بند اول - وصیت تملیکی بعنوان عقد.....
۹۰	۱ - در فقه.....
۹۲	۲ - در حقوق.....
۹۳	بند دوم - وصیت تملیکی بعنوان ایقاع.....
۹۵	مبحث چهارم - لزوم ملکیت موصی به.....
۹۶	گفتار اول - تبیین مانع.....
۹۷	گفتار دوم - تحلیل مانع.....
۹۷	بند اول - مفهوم ملک در لغت و اصطلاح.....
۹۷	بند دوم - ملک در اصطلاح.....
۹۷	الف - در فقه.....

- ۱- حکم بودن ماهیت ملک: ۹۷
- ۱-۱- حکم عرفی و عقلایی ۹۸
- ۲-۱- حکم شرعی ۹۸
- ۳-۱- حکم عقلی - انتزاعی ۹۸
- ۲- سلطنت بودن ماهیت ملک ۹۸
- ۲-۱- ماهیت سلطنت از مقوله‌ی کیف ۹۹
- ۲-۲- ماهیت سلطنت از مقوله‌ی اضافه ۹۹
- ۲-۳- ماهیت سلطنت مردد بین مقوله‌ی کیف و اضافه ۹۹
- ۲-۴- ماهیت سلطنت از مقوله‌ی جده بودن ۹۹
- ۳- حق بودن ماهیت ملک ۹۹
- ۴- مستقل بودن ماهیت ملک از حکم، سلطنت و حق ۹۹
- ب- در حقوق ۱۰۰
- گفتار سوم: چالش ملک بودن اموال فکری ۱۰۲
- نتیجه و پیشنهاد ۱۰۳
- فهرست منابع ۱۰۵
- الف - کتب ۱۰۵
۱. فارسی ۱۰۵
۲. عربی ۱۰۵
- ب - مقالات ۱۰۹
- ج - رساله‌ها و پایان نامه ۱۰۹

مقدمه

هر انسانی آرزو دارد که در نزد عزیزانش برای خود نام نیک به یادگار بگذارد. گاهی او توسط یکی از وراثت و یا اشخاصی غیر از وراثت کمک و یاری شده است و خود را وامدار محبت آنها می داند و در دلش تلافی نسبت به این محبت باقی مانده است. فرقی نمی کند که او صاحب چه دین و مرام و مسلکی باشد می داند که می تواند برای آینده بعد از مرگ خود برای قسمتی از اموالش متولی قرار بدهد. وقف او را ارضاء نمی کند زیرا می داند وقف برای اشخاص دیگر مالکیت به همراه ندارد. او می خواهد بگونه ای دیگران را در اموال خود شریک نماید. صاحبان اموال فکری هم از این امر مستثنی نمی باشند. آنها بعد از عمری تلاش اموالی را برای خود گردآوری نموده اند که این اموال مانند فرزند برای آنها عزیز است. آیا اگر این اموال برای وراثت آنها باقی گذاشته شود می توانند از آن به خوبی نگهداری کنند. بهترین کار این است که او این اموال را در نزد کسانی به یادگار بگذارد که از آنها بخوبی نگهداری و استفاده کنند. او می داند که یا یکی از وراثت و یا اشخاص خارج از وراثت می تواند این اموال را آنچه را که شایسته است نگهداری نماید. لذا با استفاده از راهکار وصیت اموال فکری خود را برای بعد از دوران حیات برای یکی یا تعدادی از وراثت و یا شخص یا اشخاص ثالث وصیت می نماید. در کلام وحی و احادیث پیامبر گرامی اسلام و ائمه هدی وصیت بخوبی تشریح شده است و مسلمانان با استفاده از این قاعده حقوقی می توانند نسبت به ثلث مال خود وصیت نمایند. این امر در خصوص اموال مادی صدق می نماید. ولی در خصوص اموال فکری آیا این امر شدنی است؟

۱- معرفی و تبیین موضوع

یکی از اهدافی که شارع مقدس اسلام در وصیت (اعم از عهدی یا تملیکی) در نظر گرفته این است که کرامت و منزلت عالیه مردم و عظمت والای انسانی آنها، آنچه را که شایسته شأن بشر، این اشرف مخلوقات است، رعایت شود. یکی از ویژگیهای اصلی وصیت در این است که اداره و سلطه انسان نسبت به اموال و اقرارش را به محدوده های زمانی بعد از مرگ نیز تسری داده است. قانونگذار به همین واسطه نسبت به این امر مهم دست به وضع قوانین مربوطه با استفاده از منابع

فقهی شیعه آن هم آراء فقهی اکثریت علماء شیعه زده است ولی با توجه به اینکه در زمان وضع قانون مدنی اموال مورد توجه قانونگذار اموالی می باشد که طی تقسیم بندی همین قانون به اموال منقول و غیر منقول منقسم گردیده است و از اموال جدید خصوصاً اموال فکری خواسته یا ناخواسته غافل گردیده اند، لذا در این پایان نامه بر آن هستیم که با استناد بر همین قوانین موضوعه و استفاده از سایر منابع حقوق در ایران راه وصیت اموال فکری را با توجه به مشکلاتی در این مسیر با توجه به ویژگی های این اموال از یک سو و عدم عنایت قوانین سنتی مربوط به عقد وصیت نسبت به امکان وصیت اموال فکری که ماهیتاً با سایر اموال سنتی متفاوت هستند و چالشهایی را از لحاظ حقوقی نسبت به امکان وصیت اموال فکری بوجود آورده است هموار نموده و چنانچه در نهایت اگر با این قوانین به نتیجه نتوانستیم برسیم و وصیت فکری را اثبات نماییم، پیشنهادات لازم و راهکارهای مناسبی را برای تحقق این امر اتخاذ خواهیم کرد. مقررات قانون مدنی در بسیاری از حوزه ها از جمله مبحث وصیت تنها ناظر بر اموال سنتی (ملموس و فیزیکی و منافع آنها) می باشد. با ظهور اموال فکری چالش هایی نسبت به انطباق احکام سنتی بر این قبیل اموال به وجود آمده است. از یک طرف قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ در ماده ۱۲ وصیت آثار ادبی و هنری را مجاز دانسته و از سوی دیگر مطابق مواد ۸۲۵ الی ۸۶۰ قانون مدنی از قابلیت انطباق بر اموال فکری در آن وجود ندارد که می توان به عنوان نمونه موارد ذیل را ذکر کرد:

- ۱- شرط عین بودن طبق ماده ۸۲۶ قانون مدنی؛ ۲- شرط قابلیت قبض داشتن طبق ماده ۸۲۹ قانون مدنی؛ ۳- طبق ماده ۸۴۱ موصی به باید ملک موصی باشد. ۴- شرط قابلیت تقسیم داشتن مال مورد وصیت طبق ماده ۸۳۲ قانون مدنی.

۲- پیشنهادی تحقیق

در خصوص این موضوع به صورت پراکنده مباحثی مطرح گردیده از جمله در بحث مربوط به وقف اموال فکری^۱ یا عین بودن مبیع پژوهش هایی صورت پذیرفته است ولی با توجه به

ابراهیم، سوری رودآوری. **وقف حقوق مالکیت معنوی**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم زمستان ۱۳۸۹. ^۱

جستجوی انجام شده توسط نگارنده به طور خاص تحقیق و پایان نامه ای در باره وصیت اموال فکری انجام نشده است.

۳- ضرورت انجام تحقیق

با توجه به پیش بینی قانونگذار در ماده ۱۲ قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ در خصوص وصیت اموال فکری، نحوه اجرای آن را با ابهاماتی مواجه ساخته است که این امر مشکلاتی را برای دادگاهها و حقوقدانان می تواند به همراه داشته باشد. رفع این ابهامات در وضعیتی که اهمیت اموال فکری رو به گسترش است و تمایل جامعه بر وصیت آن اموال، از ضروریات روز به حساب می آید لازم می باشد.

۴- اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق اثبات قابلیت مورد وصیت واقع شدن اموال فکری بعنوان موصی به می باشد که از طریق ارائه و نقد ایرادات احتمالی صحت وصیت این گونه اموال و در نهایت گسترش دامنه وصیت از اموال مادی به اموال فکری و بهره مندی شخص موصی و همچنین موصی له و رسیدن به خواست موصی از طریق وصیت این اموال می باشد.

۵- سؤالات تحقیق

سؤالات اصلی تحقیق عبارتند از:

۱- موانع و مشکلات ناشی از وصیت اموال فکری در حقوق ایران چیست؟

۲- راه های حقوقی جهت امکان وصیت اموال فکری چه می باشد؟

۶- فرضیه های تحقیق

۱- تعدادی از چالشهای مربوط به انطباق قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان

مصوب ۱۳۴۸ با قانون مدنی در باب وصیت عبارتند از:

الف- عین نبودن اموال فکری؛ ب- قابل قبض نبودن اموال فکری؛ ج- قابلیت تقسیم نداشتن اموال فکری؛ د- غیر محسوس بودن اموال فکری جهت تصرف در آنها؛ ه- تردید در ملک بودن حق مالکیت فکری؛ و- انطباق مفهوم موجود بودن نسبت به آثار فکری و شمول آن به اثر فکری که شخص در ذهن دارد و به طور کلی مراحل شکل گیری و ابراز اثر فکری؛ ز- نحوه تقویم اموال فکری با توجه به پیچیدگی های آن؛ ح- منافع اموال فکری، در زمره منافع قرار گرفتن لیسانس یا مجوز استفاده از اموال فکری؛ ط- شمول اثر مشترک از مصادیق مشاع بودن اموال فکری و همچنین اموال ناشی از کار گروهی همچون اثر جمعی.

۲- راه حل های برون رفت از چالشهای عنوان شده، در حال حاضر تفسیر موسع مواد قانونی و در آینده اصلاح قانون مدنی در باب وصیت با توسعه موضوع مواد مرتبط به اموال فکری می باشد.

۷- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه، تقریباً مانند اکثر پژوهشهایی که در گروه علوم انسانی انجام گرفته است به صورت روش تحلیلی، توصیفی با استفاده از ابزار کتابخانه ای می باشد به این معنی که در وهله ی نخست کتابها و مقالات و متون فقهی و دیگر آثار مکتوب فارسی و عربی جمع-آوری شده و با مد نظر قرار دادن مواد قانون و آراء قضایی دادگاه ها و شعب دیوان و همچنین مقررات بین المللی همچون کنوانسیون ها و موافقتنامه ها مطالعه و مطالب مورد نیاز استخراج گردیده است و پس از آن با تحلیل و استنتاج صورت گرفته به شرح ذیل همراه با پیشنهادات لازم ارائه می گردد.

۸- محدودیت ها و مشکلات تحقیق

نظر به این که تحقیق و پژوهش خاصی در این مقوله انجام نشده، لذا در این پژوهش نیز همانند اکثر پژوهشها با محدودیتها و مشکلاتی به ویژه در قسمت منابع مواجه بودیم.

۹- ساماندهی تحقیق

برای رسیدن به یک تحلیل مطلوب و نیز ارائه ساختاری منطقی؛ این پژوهش در دو فصل جداگانه تنظیم شده است. فصل اول تحت عنوان «کلیات»، به مفاهیم و مطالبی می‌پردازد که ضرورت دارد به عنوان مطالب مقدماتی قبل از آغاز فصل دوم مفهوم و انواع آنها روشن گردد. این فصل مشتمل بر چهار مبحث می‌باشد که در مبحث اول آن مفهوم لغوی و اصطلاحی وصیت و حقوق مالکیت فکری روشن می‌گردد. در مبحث دوم از ماهیت حقوق مالکیت فکری سخن به میان می‌آید. در مبحث سوم به اوصاف حقوق مالکیت فکری پرداخته می‌شود و سرانجام در مبحث چهارم اقسام حقوق مالکیت فکری مورد بحث واقع می‌شود.

فصل دوم تحت عنوان «چالشهای وصیت اموال فکری و راه حل های آن» مطالب اصلی پژوهش را در شش مبحث تشکیل داده است. سعی بر این است در این فصل همانگونه که از عنوان آن مشهود است چالشها و موانع صحت وصیت اموال فکری مطرح و مورد نقد و بررسی قرار گیرند. در مبحث اول از لزوم مالیت موصی به و دیدگاههای راجع به مالیت یا عدم مالیت اموال فکری سخن به میان می‌آید. در مبحث دوم از لزوم عینیت موصی به و اینکه آیا این اموال منحصر به عین مادی می‌باشند یا خیر بحث می‌شود. در مبحث سوم به لزوم قبض موصی به و شرطیت قبض در وصیت و همچنین به امکان قبض اموال فکری پرداخته می‌شود. در مبحث چهارم از لزوم ملکیت موصی به توسط موصی بحث شده است.

در پایان نیز نتایج حاصله به انضمام تعدادی پیشنهاد برای رسیدن به یک راهکار جهت منطبق کردن وصیت اموال فکری با مقررات وصیت ارائه می‌گردد.

فصل اول: کلیات

در ابتدای تحقیق در فصل اول که تحت عنوان «کلیات» می باشد به تبیین مفاهیم و مطالب کلی پرداخته می شود و به بیان آن چه که ضرورت دارد قبل از آغاز فصل دوم تبیین شود می-پردازیم.

در این راستا فصل را به پنج مبحث تقسیم نموده و به شرح زیر به ارائه مطالب خواهیم پرداخت:

مبحث اول: در این مبحث تحت عنوان «مفاهیم»، مطالب در دو گفتار ارائه میگردد. در گفتار اول مفهوم لغوی و اصطلاحی وصیت و در گفتار دوم مفهوم لغوی و اصطلاحی حقوق مالکیت فکری تبیین می شود.

مبحث دوم: این مبحث تحت عنوان «ماهیت حقوق مالکیت فکری» به چهار گفتار تقسیم شده است که در گفتار اول، دوم و سوم نظرات پیرامون ماهیت این حقوق نقل می شود و در گفتار چهارم به ارائه نظر برگزیده می پردازیم.

مبحث سوم: این مبحث تحت عنوان «ویژگی های حقوق مالکیت فکری» به سه گفتار تقسیم می شود در گفتار اول آن ویژگی های جنبه مادی حقوق مالکیت فکری، در گفتار دوم ویژگی های جنبه اخلاقی آن و سرانجام در گفتار سوم ویژگی های مشترک جنبه مادی و اخلاقی این حقوق مطرح می گردد.

مبحث چهارم: در این مبحث تحت عنوان «اقسام حقوق مالکیت فکری» مطالب در دو گفتار ارائه می شود که به اقسام حقوق مالکیت فکری و تعریف آنها پرداخته می شود.

مبحث پنجم: در این مبحث تحت عنوان «مصادیق حقوق مالکیت فکری» به تبیین مصادیق حقوق مالکیت فکری و توضیح اهم آنها می پردازیم.

مبحث اول - مفاهیم

یکی از اصلی ترین موضوعات در یک تحقیق یا پایان نامه بحث مفاهیم می باشد که ما در این مبحث در دو گفتار به تشریح مفاهیم مورد نیاز پایان نامه می پردازیم. در گفتار اول مفهوم وصیت را بررسی کرده و در گفتار دوم به مفاهیم مرتبط با حقوق مالکیت فکری می پردازیم.

گفتار اول - مفهوم وصیت

همان طور که گفته شد در این گفتار به تشریح مفهوم وصیت می پردازیم و به بررسی این مفهوم از منظر لغت و اصطلاح نظر داریم.

بند اول - در لغت

وصیت در لغت به معنی اندرز و نصیحت و آن چه بدان سفارش می کنند است^۱. در بین اهل لغت در این موضوع که وصیت از چه بابی می باشد چند نظر وجود دارد:

۱ - باب ثلاثی وصی، یصی به معنای وصل و الحاق می باشد قائلین به این نظر در خصوص این برداشت از معنی وصیت، ارتباط آن را با مفهوم اصطلاحی وصیت از آن جهت می دانند که موصی به وسیله انشای وصیت تصرفات زمان حیات خویش را به تصرفات بعد از مرگ خود متصل می کند، شیخ در المبسوط و علامه در تذکره و محقق در جامع المقاصد سید محمد جواد عاملی در مفتاح الکرامه بر این نظر می باشند.

۲ - باب رباعی تفعیل وصی، یوصی به معنای عهد که جوهری در صحاح و دسوقی در حاشیه کبیر به این نظر قائل می باشند.

۳ - از باب افعال اوصی، یوصی می باشد شیخ انصاری در مکاسب بر این قول معتقد می باشد؛ و همچنین در مصدر یا اسم مصدر بودن اختلاف نظر وجود دارد^۲

۱ محمد رضا نفیسی، فرهنگ نفیسی، (تهران: انتشارات ...، ۱۳۷۷) جلد ۵ ص ۳۲۱.

۲ سید مصطفی محقق داماد، وصیت تحلیل فقهی و حقوقی، چاپ چهارم (تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۸۷)، صص ۱۹-۲۰.

بند دوم - در اصطلاح

الف- در فقه

مفهوم فقهی وصیت به معنای لغوی آن تقریباً نزدیک است و وصیت در مفهوم اصطلاحی خود نیز همان معنی سفارش کردن برای بعد از حیات وصیت کننده را می‌دهد لیکن نظرات مختلفی در این زمینه می‌باشد. چه فقیهان هر مذهب با توجه به اختلاف در اصول و مبادی تعریف متفاوتی از وصیت ارائه نموده‌اند، منشأ اختلاف بیشتر به نحوه درکی بر می‌گردد که از ماهیت وصیت وجود دارد مثلاً برخی وصیت را عقد لازم می‌دانند و برخی آن را عقد جایز می‌دانند و عده‌ای دیگر آن را ایقاع می‌دانند؛ و بعضی دیگر آن را امری برزخی بین عقد و ایقاع می‌دانند.

۱ - فقه امامیه

برای فهم بیشتر مفهوم وصیت در فقه مواردی از کاربرد آن را در منابع اصلی استنباط فقه، یعنی قرآن و سنت را در ادامه یادآور می‌شویم.

۱-۱- در قرآن

قرآن کریم به عنوان یکی از منابع حقوق ایران دارای آیات فراوانی در خصوص احکام می‌باشد. یکی از احکامی که قرآن کریم به آن متذکر گردیده است وصیت می‌باشد. احکام وصیت را ما در آیات ذیل می‌توانیم مشاهده نماییم:

۱- سوره مبارکه بقره آیه ۱۸۰: دستور داده شد که چون یکی از شما را مرگ فرا رسد، اگر دارای متاع دنیاست وصیت کند برای پدر و مادر و خویشان به قدر متعارف این کار سزاوار مقام پرهیزکاران است.^۱

۲- سوره نساء آیه ۱۱: پس از آن که حق وصیت و دین که به مال تعلق گرفته استثناء شود.^۲

۳- سوره مبارکه نساء آیه ۱۲: پس از خارج کردن حق وصیت و دین که به دارایی آن‌ها

تعلق گرفته است.^۱

۱ "کتاب علیکم اذا حضر احدکم الموت ان ترک خیرا الوصیه للوالدین و الاقربین بالمعروف حقا علی المتقین"

۲ "من بعد وصیه یوصی بها او دین".